

Dret a la salut (mental) i serveis sanitaris

ALGUNS ACLARIMENTS DE PARTIDA

- ▶ Aquesta fitxa només recull una selecció d'informació provisional que considerem clau per al debat que volem generar en el foro. Es tracta d'informació provinent de diverses fonts i que tenen diferent abast (nivell local i més general, per tal de poder fer sempre que sigui possible un exercici comparatiu).
- ▶ Hem considerat que tant rellevant és la informació objectiva procedent de bases de dades diverses (fonts secundàries), com aquella altra més subjectiva aportada per professionals de la xarxa, infants i adolescents que aporten la seva visió sobre la realitat (fonts primàries). El diàleg entre aquests dos tipus d'informació pensem que ens ajudarà en l'exercici de comprensió i d'anàlisi de la realitat.
- ▶ Les fonts primàries d'informació creades ad hoc són: enquesta mitjançant formularis online i el propi espai de debat generat a partir del foro "Drets per fer possible la infància".
- ▶ Hem incorporat en la cerca d'informació la perspectiva de gènere i de la interseccionalitat (interrelació edat, classe social, ètnia, religió, identitat de gènere, discapacitat...), per defugir un tractament homogeneïtzador de la informació i per comprendre millor la complexitat de la realitat, les necessitats dels infants i les causes de desigualtat.
- ▶ No sempre hem trobat disponible informació sobre qüestions que consideràvem rellevants, la qual cosa pensem que hem de visibilitzar perquè aquesta absència d'informació ja és, en si mateixa, significativa.

BREUS APUNTS SOBRE DADES SOCIODEMOGRÀFIQUES PER CONTEXTUALITZAR

- ▶ Total població 0-18 anys a Badalona (2020): 45.828 (20,53% de la població total)
- ▶ Distribució per sexes: 51,92% nois | 48,07% noies
- ▶ Distribució territorial: quasi el 40% de població 0-18 anys es concentra als barris de Sant Roc, Artigues, La Salut i Llefia.
- ▶ Població 0-18 anys amb diversitat funcional (2020): 826 (65,49% nois i 34,50% noies).
- ▶ Població 0-17 anys procedent de l'estranger (2019): 1.040 persones. Quasi el 65% de població 0-18 anys de nacionalitat estrangera es concentra als barris de Sant Roc, Artigues, La Salut i Llefia.
- ▶ Índex dependència juvenil (2020): 25,4%
- ▶ Llars familiars que tenen algun menor de 16 anys (2011): 70,8%

MARC NORMATIU AUTONÒMIC (referències principals)

- ▶ Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies.
- ▶ Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència. (Pacte per a la infància)

1. PRESENTACIÓ

1.1. Text literal de la Convenció sobre el dret: ARTICLE 24

L'infant té dret a gaudir del més alt nivell possible de salut i a tenir accés a serveis mèdics i de rehabilitació, molt especialment en aquells serveis relacionats amb l'atenció primària de salut, les cures preventives i la disminució de la mortalitat infantil. L'Estat ha de prendre les mesures que calguin orientades a l'abolició de les pràctiques tradicionals perjudicials per a la salut dels infants.

1. *Els estats membres reconeixen el dret de l'infant a gaudir del més alt nivell de salut possible i d'equipaments de tractament de les malalties i de restabliment de la salut. Els estats integrants s'han d'esforçar a assegurar que cap infant no sigui privat del seu dret a accedir a aquests serveis.*
2. *Els estats membres han d'assegurar la plena aplicació d'aquest dret i, especialment, han de prendre les mesures següents:*
 - a) *Reduir la mortalitat dels nadons i dels infants.*
 - b) *Assegurar la prestació de l'assistència mèdica i l'atenció a la salut que siguin necessàries a tots els infants, posant l'èmfasi en el desenvolupament de l'atenció primària de la salut.*
 - c) *En el marc de l'atenció primària de la salut, combatre les malalties i la desnutrició mitjançant, entre d'altres coses, l'aplicació de la tecnologia de què es disposi i el subministrament d'aliments nutritius adequats i d'aigua potable neta, prenent en consideració els perills i els riscos de pol·lució ambiental.*
 - d) *Assegurar atenció sanitària prenatal i postnatal a les mares.*
 - e) *Vetllar perquè tots els sectors de la societat, i especialment els pares i els infants, estiguin informats, tinguin accés a l'educació i rebin suport en l'ús dels coneixements bàsics sobre la salut i la nutrició dels infants, els avantatges de l'alletament matern, la higiene i la sanitat ambiental, i la prevenció d'accidents.*
 - f) *Desenvolupar l'atenció sanitària preventiva, l'orientació dels pares i l'educació i els serveis de planificació familiar.*
3. *Els estats membres han de prendre totes les mesures apropiades eficaces per bandejar les pràctiques tradicionals perjudicials per a la salut dels infants.*
4. *Els estats membres es comprometen a promoure i encoratjar la cooperació internacional per aconseguir progressivament la realització plena dels drets reconeguts en aquest article. Respecte a això, s'han de tenir en compte especialment les necessitats dels països en desenvolupament.*

1.2. Definició del focus d'atenció posat en el Baròmetre:

- ▶ L'article de la Convenció fa referència a la salut en general, però nosaltres hem focalitzat la nostra atenció, específicament, en la salut mental, ja que considerem que és en aquest àmbit on l'impacte de la crisi sanitària de la COVID-19, pel que fa als infants, ha estat més alt.
- ▶ Tot i focalitzar-nos en l'àmbit de la salut mental, pensem que és important tenir present en tot moment un enfocament ampli de la salut (bio-psico-social) i l'important lligam entre la salut física i la salut mental.
- ▶ Pel que fa a la salut mental ens interessa, igualment, aquelles situacions en que ja es manifesta una patologia que ha de ser objecte d'atenció especialitzada, com aquelles altres on encara aquesta no s'ha generat però ja es poden identificar indicadors emocionals, conductuals, relacionals... que, si no són objecte d'atenció, esdevindran amb els temps en patologia.
- ▶ Per tant, quan centrem la nostra observació en quina és l'accessibilitat als serveis que poden donar resposta als problemes de salut mental, a més de fixar-nos en els serveis específics de salut mental infanto-juvenil, també ens interessa molt conèixer quines altres accions de detecció, prevenció i suport es donen des d'altres àmbits d'atenció i vida quotidiana dels infants (escola, lleure, etc.).

2. SELECCIÓ INICIAL D'INFORMACIÓ CLAU RECOLLIDA AL PANEL DE DADES ELABORAT (diferents fonts d'informació: sistemes d'indicadors, estudis, memòries, informes de serveis...)

2.1. Algunes dades clau:

Dades referents a Badalona

▶ Segons informació aportada per CSMIJ (BSA):

- Total visites projecció 2021, 15.942 (11.706 al 2019 i 10.667 al 2020).
- El total de primeres visites durant 2021 és de 897: 213 són d'infants de 4-8 anys (144 al 2019 i 149 al 2020), 459 de 9-14 anys (407 al 2019 i 301 al 2020) i 225 de 15-18 anys (258 al 2019 i 190 al 2020).
- De les primeres visites ateses al 2021, 180 són per trastorns ansios-adaptatius, 96 per trastorns afectius, 87 per TDAH, 45 per trastorns de conducta, 45 per trastorns conducta alimentària, 39 per TEA, 30 per trastorns desenvolupament, 15 per consum de substàncies i 360 per altres problemàtiques.
- L'increment més significatiu s'observa en la primera infància, bàsicament per problemes atencionals. En la franja 9-14 on també observem un increment, aquest es vincula de forma notable amb els trastorns alimentaris. En la franja 15-18 hi ha menys consultes però són més greus, especialment en els casos de TCA i en els de consum de substàncies.
- Al 2021 s'ha activat còdig risc de suïcidi en 44 casos (9 al 2019 i 23 al 2020).
- L'impacte de la COVID-19 encara està limitant la capacitat de detecció i derivació a l'atenció especialitzada de l'atenció primària i dels dispositius educatius.

▶ Segons informació aportada per CDIAP (IMSP):

- S'ha incrementat les demandes d'atenció i majoritàriament (90%) les derivacions han estat dels serveis de pediatria.
- Durant 2020, comparativament a anys anteriors, ha augmentat la demanda d'infants menors de 3 anys.
- Durant el 2021: 320 derivacions – 307 acollides – 299 primeres visites
- Els motius de consulta de les 320 derivacions són: 89 per problemes de conducta, comunicació i relació, 119 per trastorns de la parla, 26 per retard de desenvolupament, 20 per risc biològic i la resta per problemes motrius, criança, etc.
- Altres aportacions rellevants i sobre les que s'alerta:
 - Important increment de casos en els qual cal fer un abordatge de tipus sociofamiliar.
 - Increment de famílies d'origen estranger que arriben al servei amb situacions d'alta complexitat.
 - Gran dificultat d'accés a serveis especialitzats (sobretot logopèdia) d'infants que no susceptibles de derivar a CSMIJ i famílies que no poden assumir cost d'un servei privat.
 - Important nombre d'infants a l'escola ordinària sense els suports necessaris.

▶ Segons informació aportada per Casal dels Infants i Fundació Carles Blanch, entitats que gestionen a la ciutat el suport psicoterapeutic de Caixa Proinfància.

Durant 2020, 454 infants atesos.

Altres dades rellevants:

▶ Segons doc. “La metròpoli (post)covid: impacte, escenaris i reptes. anuari metropolità de Barcelona” (2020): abans de la COVID-19, en població d'infants i adolescents el risc de patir un problema de salut mental entre els 4 i els 14 anys era de 5,9% i de patir, en concret, depressió o ansietat entre els 15 i 17 anys, d'un 3,5%.

▶ Segons 12é Informe Faros de l'Hospital Sant Joan de Deu (2021):

- Durant el 1er trimestre de 2021 s'incrementa un 47% el nombre d'adolescents atesos a urgències de per trastorns de salut mental. A més del nombre d'urgències, s'incrementa la gravetat de les situacions objecte d'atenció. Els trastorns d'angoixa són els més freqüents.
- S'incrementen en un 27% les temptatives de suïcidi entre adolescents fins a 18 anys. Increment de 80 casos respecte l'anterior trimestre de casos d'intents d'autolesions
- Del 1er trimestre del 2020 al 1er trimestre del 2021 s'han duplicat les derivacions a la Unitat de Trastorns alimentaris de l'Hospital (de cada 10 afectats, 9 son noies).

▶ **Segons informe anual UNICEF “Estat mundial de la infància 2021. “A la meva ment” -promoure, protegir i tenir cura de la salut mental de la infància-**

- Més del 13% dels adolescents de 10 a 19 anys pateixen un trastorn mental diagnosticat segons l'OMS. Això representa: 86 milions d'adolescents de 15 a 19 anys i 80 milions d'adolescents de 10 a 14 anys, i 89 milions d'adolescents nois de 10 a 19 anys i 77 milions de noies adolescents de 10 a 19 anys viuen amb un trastorn mental.
- L'ansietat i la depressió representa al voltant del 40% d'aquests trastorns de salut mental diagnosticats; el demès inclouen el trastorn per déficit d'atenció/hiperactivitat, el trastorn de la conducta, la discapacitat intel·lectual, el trastorn bipolar, els trastorns alimentaris, l'autisme, l'esquizofrènia i un grup de trastorns de la personalitat.
- Segons una investigació de Gallup per UNICEF, un 19% dels joves de 15 a 24 anys de 21 països declaren en el 1er trimestre de 2021 que sovint se senten deprimits o tenen poc interès per realitzar alguna activitat.
- A l'any moren 45.800 adolescents per suïcidi (més d'una persona cada 11 minuts). El suïcidi és la 5a causa de mort més freqüent entre els adolescents de 10 a 19 anys.
- En el cas dels adolescents i les adolescents de 15 a 19 anys és la 4a causa de mort més freqüent, després de les lesions per accident de tràfic, la tuberculosi i la violència interpersonal
- Per a les dones de 15 a 19 anys és la 3a causa de mort més comú i la 4a per als homes d'aquest grup d'edat.
- La pèrdua anual de capital humà derivat d'aquestes afeccions de salut mental en infants i joves de 0-19 és de 387.200 milions de dòlars. D'aquesta xifra, 340.200 milions de dòlars reflecteixen els trastorns que inclouen la ansietat i la depressió, i 47.000 milions de dòlars reflecteixen la pèrdua deguda al suïcidi. Dels 340.200 milions de dòlars, els trastorns d'ansietat representen el 26,93%, els trastorns de conducta, el 22,63%, i la depressió, el 21,87%.
- La inversió per donar resposta a aquesta problemàtica és insignificant. Segons l'enquesta de Gallup per a UNICEF, el 83% dels joves de 15 a 24 anys de 21 països creu que és millor abordar els problemes de salut mental compartint experiències amb altres persones i cercant suport que fer-ho sols. Malgrat la demanda de suport, la despesa governamental mitjana en salut mental en tot el món representa només el 2,1% de despesa governamental mig en salut mental.
- La pobresa pot provocar problemes de salut mental i els problemes de salut mental poden provocar pobresa. A tot el món quasi el 20% dels infants menors de 5 anys viuen en pobresa extrema.

▶ **Segons Informe 2019 “dades clau d'infància i adolescència: una lectura de gènere” (Institut Infància i Adolescència de Bcn (2020)**

- Si bé el risc de patir problemes de salut mental durant la infància i l'adolescència és transversal, entre els infants hi ha més nens que nenes en risc (7,0 % vs. 4,5 %) i a l'adolescència s'inverteix la relació i hi ha més noies que nois (4,1% vs. 2,9 %).
- Els problemes de salut mental atesos en la infància –majoritàriament trastorns conductuals, per déficit d'atenció i hiperactivitat, i trastorns de l'espectre autista- són més prevalents en nens que en nenes.
- En relació amb les substàncies additives hi ha més noies que nois que hagin provat l'alcohol i el tabac (70,9 % i 39,4 % vs 66,3 % i 35,6 % respectivament), però en canvi hi ha més nois que noies que hagin provat el cànnabis (30,9 % vs 28,5 %).
- L'ús problemàtic del mòbil i les pantalles és major entre les noies que entre els nois (52,5 % vs 43,3 %).
- Pel que fa a la percepció que tenen nens i nenes del suport que rebrien del seu entorn en cas de tenir un problema, els nens són més pessimistes que les nenes en relació a la família, els amics i els companys de classe.
- En relació al suport que rebrien dels mestres i la gent del barri les percepcions d'ambdós sexes són coincidents (36% creu que no rebrien suport dels mestres i el 68% de la gent del barri).

▶ **Segons Informe 2021 de la UIC (Universitat Central de Catalunya):**

- El risc de patir problemes emocionals i de comportament és del 7,7% entre els infants que tenen una exposició a pantalles de fins a 59 minuts. El risc puja al 11,6% en els infants que passen més de tres hores al dia amb pantalles. Altres problemes que també es deriven es vinculen a la son, l'obesitat i la baixa activitat física.
- A l'Estat Espanyol, gairabé un 5% del infants d'entre 1 i 2 anys passen més de tres hores amb pantalles, un 9% pel que fa als de 3 a 5 anys, un 14,3% entre els de 6 a 11 anys i un 29,1% en els adolescents de 12 a 14 anys.
- Els nens presenten més possibilitats que les nenes de desenvolupar aquests trastorns, un 9,4% i un 6% respectivament. En el cas dels nens, desenvolupen amb més freqüència problemes emocionals, mentre que les nenes presenten més dificultats d'atenció o hiperactivitat.

2.2. Informació rellevant no disponible:

- ▶ Tot i no disposar de dades d'atenció assistencial pel que fa a altres serveis de l'àmbit de la salut mental a la ciutat (HGTip, Hospital de dia i ECID de la FVB, ...), aquests reporten que han vist incrementades de forma important les demandes d'atenció a partir de la pandèmia i que la casuística és més complexa.
- ▶ No tenim dades sobre la població 0-18 de la ciutat atesa d'urgència per trastorns de salut mental.

3. SELECCIÓ INICIAL D'INFORMACIÓ CLAU RECOLLIDA A PARTIR DE LA CONSULTA OBERTA (formularis online > veure apartat 4. Observacions)

3.1. Aportacions a partir de la consulta realitzada als professionals de la xarxa:

- ▶ **Sobre la pregunta: En cas d'haver detectat des del vostre servei/entitat, durant el període de la pandèmia, un increment de problemes associats a l'estat emocional i a la salut mental dels infants i adolescents atesos, quins serien les 3 principals problemàtiques detectades?**
 - Les tres principals són: Addicció a pantalles i Alteracions del comportament, i amb la mateixa valoració en 3er lloc, Alteracions en l'estat d'ànim i Dificultats d'atenció i concentració
 - En un segon nivell es valoren també com a rellevants: dificultats relacionals i canvis en el rendiment escolar.

- ▶ **Sobre la pregunta: Heu realitzat des del vostre servei/entitat alguna activitat específica per abordar aquells aspectes detectats referits al benestar emocional i a la salut mental dels infants i adolescents que ateneu?**

Sí (65%), No (22%) i No, però ho tenim previst (13%).

- ▶ **Sobre la pregunta: Davant d'aquests problemes vinculats a la salut mental i al benestar emocional d'infants i adolescents que detecteu, assenyalau les 2 mesures que valoreu que haurien de ser prioritàries en aquest moment:**
 - Les dos principals mesures serien: Agilitzar l'accés a la xarxa pública d'atenció a la salut mental infantil i juvenil i millorar/reforçar la seva capacitat de resposta, i Reforçar la detecció d'aquestes problemàtiques, al més aviat possible, en els diferents àmbits d'atenció a infants i adolescents
 - En un segon nivell es valoren també com a rellevants: Acompanyar i orientar més i millor a les famílies, i Impulsar iniciatives de resposta de tipus més preventiu i comunitari

- ▶ **Valoració sobre el grau de cobertura d'aquest dret segons col·lectius:**

COL·LECTIU	GRAU COBERTURA		
	Alta	Mitja	Baixa
Població en general	15	75	44
Població amb diversitat funcional	7	56	68
Població en risc d'exclusió social	3	40	90

- ▶ **Valoració sobre si en la garantia d'aquest dret tenen les mateixes oportunitats les nenes/noies que els nens/nois: **SÍ (78%) - NO (22%)****

3.2. Aportacions a partir de la consulta realitzada als infants i adolescents de 10 a 18 anys:

- ▶ **Quan es pregunta si des que va començar la pandèmia, s'han sentit sovint més tristos, nerviosos, espantats o diferents que abans:**

El 24% valora que sí, el 36% que a vegades, el 34% que no i el 6% que no ho sap.

- ▶ **Quan es pregunta sobre a qui li expliquen quan no es senten prou bé o a qui demanen ajuda primer:**
 - Majoritàriament responen que recorren a persones del seu àmbit familiar (franja 10 a 12 anys), d'amistats (franja 13 a 18 anys), i en menor mesura a persones significatives vinculades a l'àmbit escolar o del lleure. Dins l'àmbit familiar, la figura de la mare és a la que més recorren.
 - Tot i que no és majoritari, alerta un nombre significatiu d'infants i adolescents que afirmen que no ho expliquen a ningú ni demanen cap ajuda quan no se senten bé.

4. OBSERVACIONS

- **Han respost a la consulta adreçada als membres de la TIAB 133 professionals de serveis i entitats** de diferents àmbits (social, socioeducatiu, educatiu, salut, lleure, cultural i esportiu). Els 3 primers àmbits assenyalats és on es concentra un major nombre de respostes. El 44% d'aquests serveis i entitats realitzen una acció d'abast de ciutat i el 66% d'abast territorial.
- **A la consulta realitzada a infants i adolescents han participat 593, de 10 a 18 anys** (75% de la franja 10 a 13 anys i 25% de la franja de 14 a 18 anys. El 45% eren nenes/noies, el 49% nens/nois i un 5% sense especificar. Hi ha representativitat de tots el barris de la ciutat.